

סימן רכה

נשתתק הקורא בקריאת המגילה

כבוד הרב הגאון הגדול, המפורסם בחיבוריו היקרים כו', כקש"ת מו"ה טוביה יודא גוטענטאג שליט"א, אבדק"ק סוכוצין בפולין, בעהמ"ס עטרת טוביה על הרמב"ם וספר הנפלא טל לישראל, שלום וכט"ס נס"ו.

אחרי תת שלום כמשפט, אודיעו שספרו עטרת טוביה לנכון הגיעני, ומלאתי עונג ושמחה כי דבריו באמת משמחים לב, ולא זו מעל שלחני, כי הוא שעשועי כל יום. וזה שופר ראיתי מה שהציא בשם הגה"ל המנוח אבדק"ק נאשעלסק, בהגהותיו לספר אגודת אזור, שהניח את דברי הפרישה בדרישה צסי' תקפ"ה [ס"ח] צל"ע, והדרגני"י ילא לישע לרצינו הפרישה. ויען שגם אנכי הרגשתי בדברי הפרישה הג"ל זה רבות בשנים, בדרך תשובה שכתבתי צענין

כזה, והנחתי אותם ג"כ צל"ע, כי הם נגד ירושלמי ונגד הלכה פסוקה צרמנ"ס ומחזר, והרגשתי בדברים שלא הרגיש הרב הגאון הג"ל, ועל דברי לא יספיק דברי הדרגני"י ליישב את דברי הפרישה, אמרתי להעתיק לו את דברי תשובתי מאז, וזה החלי בעזר לורי וגואלי.

מעשה אירע בשנת תר"ץ בצית הכנסת דפה, צליל פורים באמצע קריאת המגילה נשתתק הקורא, ועמד אחר והתחיל במקום שפסק הראשון, ואחר ששז עליו נפשו של הקורא הראשון חזר לקרוא ממקום שעמד השני, וצינתיים לא היה שפוי בדעתו, כי אחר שנתעלף ר"ל, דיבר

דברים זרים בלשון גוים עד שכל אחד ראה שלא היה צדעת כלולה עד ששצ רוחו בקרבו, ותיכף אחר שחזר הראשון לקרוא ממקום שעמד השני עלה ספק בלבי אם יאלו הצבור ידי חובת הקריאה בגמר הקריאה שגמר הראשון, כיון דהוא בעלמנו היינו הקורא הראשון בודאי לא יאלו ידי חובתו, כיון דצעת העילוף שלא היה צדעת כלולה ודאי דלא יאלו בקריאת השני שעמד במקומו, דלא גרע ממתנמנם דקיי"ל [סי' תר"ץ סי' צ] דלא יאלו, וא"כ פשוט דהוא לא יאלו בקריאת השני, וא"כ צעת ששצ רוחו בקרבו והתחיל מחדש במקום שסיים השני הו' לו כאלו קרא למפרע דג"כ לא יאלו, עיין בש"ס י"ח ע"ב, נכנס לביה"כ ומאלו שהצבור קראה חליה לא יאלו ח"כ אקרא חליה עיי"ש. והשתא כיון דלהקורא הו' הך קריאה פסולה, מסופקני אם הצבור יאלו צוה, כיון דלדידהו דשמעו עד כאן הו' קריאה מסודרת ושפיר יאלו בקריאתו של הראשון, אף דלדידהו הו' קריאה דלמפרע מ"מ כיון דלדידהו לא הו' למפרע יאלו ידי חובתו, או דלמא כיון דלהקורא הו' קריאה פסולה ממילא אינו יכול להוציא צוה ידי חובתו לאחרים, דומה למה שאמרו [רמב"ם פ"ב מה' שופר ה"ב] כל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ת. כל זה הרהרתי אז צעת הקריאה.

דברים זרים בלשון גוים עד שכל אחד ראה שלא היה צדעת כלולה עד ששצ רוחו בקרבו, ותיכף אחר שחזר הראשון לקרוא ממקום שעמד השני עלה ספק בלבי אם יאלו הצבור ידי חובת הקריאה בגמר הקריאה שגמר הראשון, כיון דהוא בעלמנו היינו הקורא הראשון בודאי לא יאלו ידי חובתו, כיון דצעת העילוף שלא היה צדעת כלולה ודאי דלא יאלו בקריאת השני שעמד במקומו, דלא גרע ממתנמנם דקיי"ל [סי' תר"ץ סי' צ] דלא יאלו, וא"כ פשוט דהוא לא יאלו בקריאת השני, וא"כ צעת ששצ רוחו בקרבו והתחיל מחדש במקום שסיים השני הו' לו כאלו קרא למפרע דג"כ לא יאלו, עיין בש"ס י"ח ע"ב, נכנס לביה"כ ומאלו שהצבור קראה חליה לא יאלו ח"כ אקרא חליה עיי"ש. והשתא כיון דלהקורא הו' הך קריאה פסולה, מסופקני אם הצבור יאלו צוה, כיון דלדידהו דשמעו עד כאן הו' קריאה מסודרת ושפיר יאלו בקריאתו של הראשון, אף דלדידהו הו' קריאה דלמפרע מ"מ כיון דלדידהו לא הו' למפרע יאלו ידי חובתו, או דלמא כיון דלהקורא הו' קריאה פסולה ממילא אינו יכול להוציא צוה ידי חובתו לאחרים, דומה למה שאמרו [רמב"ם פ"ב מה' שופר ה"ב] כל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ת. כל זה הרהרתי אז צעת הקריאה.

שוב עיינתי בר"ן [מגילה ד' ע"ב מדפי הר"ף ד"ה הקורא], וראיתי שהביא בשם הרמב"ן, בשם הירושלמי [פ"ב דמגילה סוף ה"א], ר' אבהו בשם רבי אלעזר יודע אשורית ויודע לעז מה שיוציא את אחרים בלעז, סבר כהדא כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם, כלומר כשם שמי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם, כך זה כיון דלעלמנו אינו מוציא בלעז כיון דיודע אשורית לה"ק אינו מוציא כמו כן ללועזות, עכ"ד. הרי צפירוש דהיכא דהקורא אינו יואל לעלמנו אינו מוציא את אחרים משום דדמי למי שאינו מחויב בדבר. ואם כי המחבר בס' תר"ץ [סעי' י'] הביא שני דעות צוה, דעת הרמב"ן הנ"ל, ודעת יש אומרים דשפיר מוציא אחרים, כבר כתב צחידושי רעק"א שם דזה דוקא מפני דהוא יודע לעז, אבל נפ"מ דהיכא דהוא אינו יודע הלעז מודים הי"א דאינו מוציא את האחרים, דהוי כמו שאינו מחויב בדבר שאינו יכול להוציא, ומודים צוה לדעת הראשון. וצוה הרהרתי לומר, דהיינו טעמא דהרמב"ם ומחבר שסיימו בדבריהם, וכיון שלא יאלו הקורא אינו מוציא את האחרים, כלפי שאמרו בתחילה לא יאלו ידי חובתו אלא המכיר אותו הלשון בלבד, אבל אם היתה בכתב עברי וקראה ארמית לארמי לא יאלו שנמאל זה קורא צע"פ, וכיון דלא יאלו הקורא לא יאלו השומע ממנו, ולו לומר צוה דמוכרח דגם הקורא יהיה מכיר אותו הלשון, דלולי כן כיון דהוא אינו יואל גם השומע ממנו אינו יואל אף שהשומע מצין אותו הלשון, כן נראה לי צצחור דצריהם וכדעת רעק"א הנ"ל.

וכשאמרתי ספיקתי צריכים, ענה אחד מאי שגא ממנה דקיי"ל [ר"ה כ"ט ע"א] אף דיאל מוציא, אף דאינו צריך לקריאה זו מוציא את אחרים, כמו כן בנידון שלפנינו אף דאינו יואל מ"מ לגבי אחרים מהני, דכיון דהוא צר חיובא וגם לאחרים לא הו' למפרע למה לא יהיה יכול להוציא. ואני השבתי דשגא ושגא, דבשלמא היכא דהוא כבר יאלו הו' קריאה נכונה וראוי היה גם לו אם הו' צורך צו, ע"כ שפיר יכול להוציא, משא"כ כאן דהו' קריאה פסולה ואפילו אם היה רוצה לאלת צוה אינו יכול, ממילא גם לאחרים אינו מוציא, ודמיא להיכא דלא הו' צר חיובא, וכאשר כבר ידוע הכלל כל הראוי לצילה אינו מעכב כו'. וכשהלכתי לצייתי עשייתי מעשה, וקרייתי מחדש, וראיתי להתחיל מתחילה, ועוררני צני הצי' המופלג שמעון נ"י, דדי להתחיל ממקום שסיים השני, דקיי"ל [סי' תר"ץ סי' ט] קראה סירוגין יאלו אפי' שהה כדי לגמור את כולה, ועיי"ש בלבוש שרד. וכן עשייתי, והתחלתי במקום שסיים השני, ואח"כ ראיתי צשערי תשובה [סי' תרפ"ט] אות צ' דשפיר הייתי צריך להתחיל מראש, עיי"ש.

והנה צלמדי ברמב"ם ה' פורים על השלחן צסעודת פורים, דדרכי מאז לעצור אז ברמב"ם, לקיים אורה זו תורה. הגעתי למה שכתב צפ"צ ה"ד, היתה כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות הגוים לא יאלו ידי חובתו בקריאתה אלא המכיר אותו הלשון בלבד, והוא ששהיה

עב"פ לפ"ז נשמע לנדון שאלתנו דלכ"ע לא יאלו השומעים צמה שפיים הראשון את קריאת המגילה, כיון דהוא לא יאלו, דהוי לדידיה קראה למפרע, ממילא גם השומעים לא יאלו אף דלהם היה שפיר שלא למפרע, ודו"ק.

שוב עיינתי צפרי מגדים, צא"א סוף ס"ק ט', שכתב ג"כ בדברי רעק"א הנ"ל, דאם הקורא אינו מבין אותו הלשון אף שהשומעים מבינים אותו לשון אינו מוילא את השומעים כיון דהוא עצמו אינו מבין, ודייק לה מהירושלמי הנ"ל המוצא צר"ן שם ובהרב המגיד צפ"צ דמגילה [ה"ד]. וראיתי ג"כ שהרגיש ג"כ במוספות לשון הרמב"ם ומחבר הנ"ל, דסיימו וכיון דהקורא אינו יולא יד"ח גם השומע אינו יולא, דלמה להו זאת, ת"ל דהוי קורא ע"פ והניח צ"ע. וצ"ה שכינותי לדעתו דהערה זו, אבל ישבתי היטב דצריהם, דכוונתם צוה לומר דהוה דגם הקורא יבין את הלשון שקורא, דאל"כ הוא אינו יולא וממילא גם השומע אינו יולא. וממילא מה שכתב הפרי מגדים עליהם דיותר היה להשמיענו כדכתיבנא, היינו דצאופן דהוא אינו מבין אינו מוילא את האחרים, עכ"ד, לך"מ, דצאמת הוא הוא, וזה היתה כוונתם להשמיענו, וכמו שפירשתי את דצריהם צ"ד. או אולי דכוונתם היתה להשמיענו דין חדש, וכמו שכתבתי בתחילת דצרי, דצאמה אופן שיהיה דהקורא לא יהיה יולא בקריאה זו (כמו בנדון שאלתנו דהיתה לו הקריאה קריאה למפרע) גם השומע לא יולא יד"ח, א"כ טובא השמיענו צוה, ודו"ק.

רבני הצ' החריף, היניק וחכים טובא, העילוי המפורסם, כמר שלום נ"י (זללה"ה), וי להאי שופרא דצלי צארעא וגוע צאיבו ולא זכה העולם להשתמש צלי קדש (זה) הקשני מערבי פסחים דף ק' ע"ב תוס' ד"ה ידי קידוש יאלו, שכתבו, והמקדש שדעתו לאכול במקום אחר יכול להוילא את האוכלים שם, דלדידהו הוי מקום סעודה, עיי"ש, וכן הוא צרא"ש שם סי' ה'. ומ"ש מהא דהיכא דאינו מבין אותו הלשון שאינו מוילא אף להמצינים לדעת הרעק"א והפרי מגדים הנ"ל, וכן היכא דיודע לה"ק ולעז דאינו מוילא ללועזים לדעת הירושלמי ולדעת ראשון שצמחצר סי' תר"ז הנ"ל, ולמה בקידוש שפיר מוילא לאלו שהוא להן מקום סעודה אף דהוא אינו יולא כיון דלו לא הוי צמקום סעודה, עכ"ד, ולכאורה יפה הקשה.

אבל נזכרתי דצרי תוס' והרא"ש הנ"ל הוא הלכה פסוקה צאו"ח סי' רע"ג סעי' ד', וא"כ הוא לכאורה סמירה צמחצר, דלמה גבי קידוש פסק דאף צמקום שהוא אינו יולא מוילא, וגבי מגילה פסק דהיכא דהוא אינו יולא אינו מוילא. אף אחר שעיינתי צוה ראיתי דלך"מ, דעיין

צרמ"א שם סעיף ג', שכתב דאף אם היה צדעתו לאכול צמק"א אם נמלך ואכל כאן יאלו, והטו"ז שם [סק"צ] החזיק צפסק זה. א"כ לא ק"מ, דצקידוש הוילא דאם רצה לאכול כאן יולא גם צקידוש זה, שפיר מוילא אף צאינו אוכל, מטעם כל הראוי לצילה אין צילה מעכבת צו, וגם צצרא דהוילא לצד מילתא הוא בכל התורה. אבל כאן צמגילה אינו יכול לצאת צעמנו צשום אופן, ע"כ אינו מוילא, וזה אמת וצבור ולך"מ, ודו"ק.

אך מה שעומד לפנינו הוא דצרי הפרישה צסי' תקפ"ה דצרישה סק"א, גבי שופר, דמשמע מדצרינו צעומד צשפת הצור ותוקע לתוך הצור אם דהוא לא יולא אבל העומדים צתוך הצור יאלו עיי"ש. א"כ זה הוי היפך דצרינו. אף עיין צצ"ח שם [ד"ה ומ"ש דלאו] דאינו מפרש דצרי הפרישה, ולדידיה צאמת גם העומדים צתוך הצור אינם יולאים. ודצרי הפרישה צאמת לע"ג מדצרי הרמב"ם ומחבר פה, דמפורש יולא דהיכא דהוא אינו יולא גם את האחרים אינו מוילא, וכן פסקו צהדיא צחידושי רעק"א והפרמ"ג, וכמו שהצאתי לעיל. ועיין ג"כ צטו"ז צסי' תקפ"ח סק"צ צשם הלבוש וצמג"א שם סק"ג, ודו"ק. אבל פשיטא דלא צצקינן כל הנ"ל משום דצרי הפרישה צלחוד. וממילא דעמדה פסק הנ"ל צצ"ד לא יאלו הצור יד"ח צקריאה דציהכ"נ הנ"ל, והוצרכו לקרות מחדש, וכן עשיתי מעשה. כל זה ציררתי וכתבתי, צעוה"י ה' תשא תר"ץ לפ"ק פישטיאלן יל"ו.

ע"כ העתק מפנקס תשובתי שכתבתי מאז. וכעת צצא לידי ספרו הצהיר עטרת טובי' וראיתי מה שהציא צשם הגאון הנ"ל צהגהותיו לספר הנ"ל שהציא דצרי הפרישה הנ"ל, ושגם הפרמ"ג כתב כן, ותמה עליו והניחו צצ"ע מכח הנ"ל, דהיכא דהוא אינו יולא גם את האחרים אינו יכול להוילא. ולא הציא מדצרי הרמב"ם ומחבר והירושלמי הנ"ל, דמדמה היכא דהוא אינו יולא למי שאינו מחויב צצרי, ושזה הכל נגד דצרי הפרישה, וצ"ה שגם אנכי הרגשתי דצרי הפרישה הנ"ל. וציותר תימה על הגאון רצינו הפרמ"ג, שכאן צה' מגילה פסק צפירוש דהיכא דהוא אינו יולא גם את האחרים אינו מוילא, וצוה' שופר החזיק צפסק הפרישה, והיא סמירה גדולה דצצרינו.

וראיתי דצרי הדרגנ"י שם שיאל ליטע להפרישה, ולהסיר השגת החכם הנ"ל, צמה שהשיג עליו מדינא דמתעסק [סי' תקפ"ט ס"ח], דשומע ממתעסק לא יולא. ויאל לחלק צין מתעסק לתוקע לתוך הצור, ותוכ"ד הוא דגבי תקיעת שופר יש שני דצרים התקיעה והשמיעה, ושניהם צריכים שיהיו כהוגן, ואם חיסר אחת מהן לא יולא. וע"כ גבי מתעסק הוי התקיעה כמו שאינו ע"כ לא יולא.

אכל צמקע לתוך הצור, דהוי תקיעה נכונה, רק דהוא אינו שומע, אס כן אחרים ששמעו כהוגן וגם התקיעה היתה כהוגן שפיר יאלו, עכתו"ד. ועתה אני שאל, הלא גם גבי קריאת המגילה נריך שיהיו אלו שני דברים הקריאה והשמיעה, כמו שכתבו חס' דף ד' [ע"א ד"ה נשים] שסם זה"ג, וכן בשאר פוסקים. והיכא דהקורא קורא בלשון שאינו מצין הקריאה שפיר הוה כהוגן רק השמיעה ל"ה נכונה כיון דאינו מצין, אכל הקריאה אינה מחוסרת כלל. והשתא כיון דאחרים מצנים להם הוה שניהם כהוגן, ולמה כתב הירושלמי והרמב"ן והרמב"ם ומחבר והפרמ"ג ורעק"א דגם השומעים אינם יולאים. ואין אני רואה שום חילוק צין קריאת המגילה לתק"ש. וע"כ כמו שכתב בפירוש הירושלמי דהיכא דהוא אינו יולא דמי למי שאינו מחויב בדבר, שאינו יכול להוליא את אחרים יד"ת, ולדקו דברי החכם שהציא שהניח את דברי הפרישה צ"ע. ואס כי ממקום שהשיג הוא ו"ל היה מקום לתרץ את דברי הפרישה, וכמו שכתב הדרגני, אכל ממקום שהבאתי אני כאן ממגילה דברי הירושלמי והפוסקים גדולים הנ"ל כמדומה לי שדברי רבינו הפרישה מוקשים מאד, וכמעט אין להם יסוד כלל. וגם דברי הפרמ"ג קשים מאד דהם סותרים את עצמם, ודו"ק. ועיין בתשובת מהר"ם אור זרוע ריש סימן קכ"ט, ומזה ג"כ סמירה לדברי הדרגני בחילוק הנ"ל.

ובזה אלא צ"ש טובה וצרכה, והנני דו"ש וש"ת ומוקירו צלתי מכירו.

ישכר שלמה טייבטהאל

בשולי המכתב

אחר כמה שנים ראיתי צריצ"ש סי' שצ"א, שהאריך בדברי הרמב"ן שסם הירושלמי הנ"ל, ומסיק ג"כ להלכה דכל שאינו יולא בקריאה זו אינו מוליא את אחרים וכמו שפסקתי. והרגיש ג"כ בקושית בני ו"ל מקידוש. וכתב דיש לחלק צין כשהפסול הוא מחמת המקום וצין כשהוא מחמת הקריאה בעצמה, עיי"ש. ונהניתי שכיונה דעמינו לדעתו הגדולה.

ועפ"י מה שציארנו שסם כמה גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים דהלכה היא דכל היכא דהקורא אינו יולא בקריאה זו גם את האחרים אינו מוליא, אינו נראה פסקו של הגאון ר' זלמן מרגליות ו"ל, בשער אפרים שער ו' אות ס', מוצא צכף החיים סי' תרצ"ב אות י"ב, וז"ל ואס זה שצא לגמור הקריאה (בשנשתתק הקורא) לא היה שסם בשעת הצרכה שצריך הראשון ולא יולא עדיין ידי קריאת

המגילה עד המקום שפסק הראשון, אס מרונים הקלא שיתחיל מראש יצרך כו', ומ"מ טוב ביותר שלא יתחיל מראש ולא יצרך, ואחר שיקרא לנצור ממקום שפסק הראשון יצרך ויקרא לעצמו, עכ"ל. וכתב עליו הכף החיים, דמ"ש ואחר שקרא לנצור יצרך ויקרא לעצמו, ר"ל מתחילתה ועד סופה, משום דאין קורין המגילה למפרע כמ"ש לעיל סי' תר"ץ, עכ"ד. הרי דהם סוברים שפשיטות דאף דהוא אינו יולא בקריאה זו מוליא את אחרים, ופלא שלא ראו ולא הרגישו בכל מה שהבאתי מגדולי הפוסקים הנ"ל, שצאופן זה גם אחרים השומעים אינם יולאים, ודו"ק.

ואחרי מופלג שכתבתי כל הנ"ל, ראיתי צטורי אכן מגילה י"ז [ע"א ד"ה אכל], דהציא את הירושלמי הנ"ל, דהיכא דהקורא אינו יולא אינו מוליא את אחרים יד"ת, ודייק ממחני' דלא ס"ל כהירושלמי, דשפיר יכול להוליא את אחרים אף במקום דהקורא עצמו אינו יולא, ולא דמי להא דאינו מחויב בדבר דאינו מוליא, דמ"מ הכא בר חיובא. והוא ממש כדברי אותו חכם שהשיב לי כן, וכמו שהבאתי בפנים, ודמי להא דילא מוליא הכל כמו שאמר חכם הנ"ל. אכל אח"כ מסיק הטורי אכן דהעיקר כהירושלמי, ותריך המתניתין דלא יוקשה על הירושלמי, והעלה להלכה דהיכא דהקורא אינו יולא דמי לאינו מחויב בדבר דאינו מוליא אחרים יד"ת, וא"כ קס דינא כמו שהעליתי בפנים, ודו"ק.

עיינ פר"ם או"ם סי' תפ"ט [ד"ה נשאלתי], במה שהציא מדיין א' שהורה במי ששכח לספור לילה אחד, שצדין שאינו סופר עוד בצרכה, שיהיה שלים נצור להוליא את אחרים בצרכתו. וע"ז השיג עליו הפר"ם, דאינו יכול להוליא את אחרים, דהוי כמי שאינו מחויב בדבר שאינו מוליא אחרים. ובספר חק יוסף השיג על הפר"ם, וקיים פסק הדיין הנ"ל. וכתב דמחויב בדבר קריין ציה, וראיה מסי' תפ"ד [ס"א], דמצרך צרישא צדימו ואוכל ומצרך זה"מ והדר מצרך לכל חד וחד, עיי"ש. ולהנ"ל הצדק עם הפר"ם, כמו שמוכח מכל המקומות שהבאתי בפנים. ומסי' תפ"ד אינה ראיה, דשם אין הפסול בצרכה עצמה, וכמו שהבאתי לעיל שסם הריצ"ש, ודו"ק. וכעת מלאתי צשו"ת חיים שאל, ח"א סי' צ"ט, שהציא פסק הפר"ם הנ"ל, ומה שפלפלו עליו גדולי עולם, והוא קיים פסק הפר"ם, עיי"ש שהאריך, ונוגע לעניינינו, ודו"ק.

ואחר ששלחתי תשובה הנ"ל אל הה"ג הנ"ל, השיב לי דגם הפרישה והפרמ"ג יודו דגבי קריאת המגילה אינו מוליא היכא דהוא עצמו אינו יולא, והס לא כתבו דצריהם רק גבי שופר דשס שאני ושאינו וכמו שציאר בתשובתו שס, ודו"ק.